

הלכות דעות פרק ו

פרק ו החברה

התקרבות לצדיקים והתרחקות מרשעים

א.

דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר ריעיו וחביריו, ונוהג במנהג אנשי מדינתו.

התחברות לצדיקים

לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים, ולישב אצל החכמים תמיד - כדי שילמד מעשיהם. ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחושך כדי שלא ילמד ממעשיהם.

הוא ששלמה אומר "הולך את חכמים - יחכם, ורועה כסילים - ירוע" (משלי י"ג:ב'),

ואומר "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים" וג' (תהלים א':א') :

ב.

הליכה למדינה טובה

וכן, אם היה במדינה שמנהגותיה רעים ואין אנשיה הולכים בדרך ישרה - ילך למקום שאנשיו צדיקים ונוהגים בדרך טובים.

ואם היו כל המדינות שהוא יודען ושומע שמועתן נוהגין בדרך לא טובה, כמו זמננו, או שאינו יכול לילך למדינה שמנהגותיה טובים מפני הגייסות או מפני החולי - ישב לבדו יחידי, כענין שנאמר **"ישב בדד וידם"** (איכה ג' ב"ח) .

ואם היו רעים וחטאים שאין מניחין אותו לישב במדינה אלא אם כן נתערב עמהן ונהג במנהגן הרע - יצא למערות ולחוחים ולמדברות ואל ינהיג עצמו בדרך חטאים, כענין שנאמר **"מי יתנני במדבר מלון אורחים"** וגו' (ירמיהו ט"א) :

ג.

מצות עשה להידבק בחכמים כדי ללמוד ממעשיהם, שנאמר **"ובו תדבק"** (דברים י"ב) , וכי אפשר לאדם להידבק בשכינה, אלא כך אמרו חכמים בפירוש מצוה זו, **"הידבק בחכמים ותלמידיהם"**.

לפיכך צריך אדם להשתדל שישא בת תלמיד חכמים, וישיא בתו לתלמיד חכמים, ולאכול ולשתות עם תלמידי חכמים, ולעשות פרקמטיא לתלמידי חכמים, ולהתחבר להם בכל מיני חיבור, שנאמר **"ולדבקה בו"** (דברים י"א:כ"ב) . וכך ציוו חכמים ואמרו, **"והוי מתאבק בעפר רגליהם ושותה בצמא את דבריהם"**:

אהבת ישראל

ד.

מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו, שנאמר **"ואהבת לרעך כמוך"** (ויקרא י"ט:י"ח) .

לפיכך צריך לספר בשבחו, ולחוס על ממנו, כמו שהוא חס על ממון עצמו ורוצה בכבוד עצמו.

והמתכבד בקלון חבירו - אין לו חלק לעולם הבא:

ה.

אהבת הגר שבא ונכנס תחת כנפי השכינה - שתי מצוות עשה, אחת מפני שהוא בכלל ריעים, ואחת מפני שהוא גר, והתורה אמרה "ואהבתם את הגר" (דברים י"ז:ט).

ציוה על אהבת הגר כמו שציוה על אהבת שמו, שנאמר "ואהבת את י"י אלהיך" (דברים י"ה; י"א:א').

הקב"ה עצמו אוהב גרים, שנאמר "ואוהב גר" (דברים י"ח):

לא תשנא

ו.

כל השונא אחד מישראל בליבו - עבר בלא תעשה, שנאמר "לא תשנא את אחיך בלבבך" (ויקרא י"ט:י"ז).

ז.

ואין לוקין על לאו זה, לפי שאין בו מעשה.
ולא הזהירה תורה אלא על שנאה שבלב, אבל המכה את חברו והמחרף את חברו, אף על פי שאינו רשאי - אינו עובר משום "לא תשנא":

תוכחה

ח.

בין אדם לחברו

כשיחטא איש לאיש - לא ישטמנו וישתוק, כמו שנאמר ברשעים "ולא דבר אבשלום עם אמנון למרע ועד טוב כי שנא אבשלום את אמנון" (שמואל ב' י"ג:כ"ב), אלא מצוה עליו להודיעו ולומר לו, "למה עשית לי כך וכך",

ו"למה חטאת לי בדבר פלוני", שנאמר "הוכח תוכיח את עמיתך" (ויקרא י"ט:י"ז).

ואם חזר, וביקש ממנו למחול לו - צריך למחול, ולא יהא המוחל אכזרי, שנאמר "ויתפלל אברהם אל האלהים" וג' (בראשית כ"ב:י"ז):

ט.

בין אדם למקום

הרואה חבירו שחטא או שהוא הולך בדרך לא טובה - מצוה להחזירו למוטב, ולהודיעו שהוא חוטא על עצמו במעשיו הרעים, שנאמר "הוכח תוכיח את עמיתך":

דרך התוכחה

י.

המוכיח את חבירו, בין בדברים שבינו לבינו בין בדברים שבינו לבין המקום - צריך להוכיחו בינו לבין עצמו, וידבר לו בנחת ובלשון רכה, ויודיעו שאינו אומר לו אלא לטובתו ולהביאו לחיי העולם הבא.

אם קיבל ממנו - מוטב, ואם לאו - יוכיח פעם שניה, ושלישית, וכן תמיד חייב להוכיח, עד שיכהו החוטא ויאמר לו, "איני שומע".

וכל שאפשר בידו למחות ואינו ממחה - הוא נתפש בעוון אלו כולם שאפשר לו למחות בהן:

יא.

המוכיח את חבירו תחילה - לא ידבר לו קשות עד שיכלימנו, שנאמר "ולא תשא עליו חטא" (ויקרא י"ט:י"ז).

כך אמרו חכמים, "יכול את מוכיחו ופניו משתנות - תלמוד לומר "ולא תשא עליו חטא", מכאן שאסור לאדם להכלים את ישראל, וכל שכן ברבים:

יב.

אף על פי שהמכלים את חבירו אינו לוקה, עוון גדול הוא, כך אמרו חכמים, "המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא":

יג.

לפיכך צריך אדם להיזהר בדבר זה - שלא יבייש חבירו ברבים בין קטון בין גדול, ולא יקרא לו בשם שהוא בוש ממנו, ולא יספר לפניו דבר שהוא בוש ממנו:

יד.

במה דברים אמורים, בדברים שבין אדם לחבירו, אבל בדברי שמים - אם לא חזר בו בסתר - מכלימים אותו ברבים, ומפרסמין חטאו, ומחרפים אותו בפניו ומבזים ומקללים, עד שיחזור למוטב, כמו שעשו כל הנביאים בישראל:

טו.

מי שחטא עליו חבירו, ולא רצה להוכיחו ולא לדבר לו כלום, מפני שהיה החוטא הדיוט ביותר, או שהיתה דעתו משובשת, ומחל לו בליבו ולא שטמו ולא הוכיחו - הרי זו מידת חסידות. לא הקפידה תורה אלא על המשטמה:

אלמנה ויתום

טז.

חייב אדם להיזהר ביתומים ואלמנות, מפני שנפשו שפלה למאד ורוחן נמוכה, אף על פי שהן בעלי ממון.

אפילו אלמנתו של מלך ויתומיו של מלך מוזהרין אנו עליהן, שנאמר "כל אלמנה ויתום לא תענון" (שמות כ"ב:א) :

יז.

והיאך נוהגין עמהן?

לא ידבר אליהם אלא רכות, ולא ינהוג בהם אלא מנהג כבוד, ולא יכאיב גופן בעבודה ולא ליבן בדברים, ויחוס על ממונם יתר מממון עצמו:

יח.

כל המקניטן או הכעיסן או הכאיב ליבן או רדה בהן או איבד ממונם - הרי זה עובר בלא תעשה, וכל שכן המכה אותן או המקללן.
ולאו זה, אף על פי שאין לוקין עליו, הרי ענשו מפורש בתורה "וחרה אפי והרגתי אתכם בחרב" (שמות כ"ב:כג) :

יט.

ברית כרת להם מי שאמר והיה העולם שכל זמן שהן צועקין מחמס הן נענין, שנאמר "כי אם צעוק יצעק אלי שמוע אשמע צעקתו" (שמות כ"ב:כב) :

כ.

במה דברים אמורים, בזמן שעינה אותם לצרכי עצמו, אבל אם עינה אותם הרב כדי ללמדם תורה או אומנות, או להוליכם בדרך ישרה - הרי זה מותר.
ואף על פי כן לא ינהוג בהם מנהג כל אדם, אלא יעשה להם הפרש, וינהלם בנחת וברחמים גדולים וכבוד, כי י"י יריב ריבם.
אחד יתום מאב ואחד יתום מאם.

ועד אמתִי נקראִין יתומִים לעניִן זה? עד שלא יהיו צריכִין לאדם גדול
להיסמך לו לאמנִם ולהיטפל בהן, אלא יהיה עושה כל צרכִי עצמו לעצמו
כשאר כל הגדולים: